

De CANON van ons Koninklijk Huis

De Oranjes

WalburgPers

| Gerben Graddesz Hellinga & Patric Aalders

De Oranjes

Staatsieportret van koning Willem-Alexander met koningsmantel. | Foto: Koos Breukel. (RVD)

Gerben Graddeesz **Hellinga** & Patric **Aalders**

De Oranjes

De CANON van ons Koninklijk Huis

WalburgPers

COLOFON

Auteurs

Gerben Graddesz Hellinga
Patric Aalders

Beeld- en eindredactie

Patric Aalders

Met dank aan

Femke Deen, Amsterdam
Aly Dijkstra-Kruit, Deventer
André Evers, Apeldoorn
Walter van de Garde, Breda
Roelof Goudriaan, Mechelen
Koos Jipping, Bellingwolde
Kees van der Leer, Voorburg
Luc Panhuysen, Zwolle
Ria Tuenter, Varsseveld
Henk Warris, Deventer

Met speciale dank aan

Maureen Aalders-Hermesen

Ontwerp & opmaak

Erwin Bomans^{BNO} leucq!, Hof van Twente

Lithograaf

Bert van der Horst, BCF Graphics & Design, Amersfoort

Verantwoording

Het kan voor komen dat data van geboorten, overlijden of belangrijke gebeurtenissen in dit boek afwijken van wat in sommige andere geschiedenisboeken staat. Het probleem is namelijk dat de oude tijdrekening, de Juliaanse, in 1582 werd vervangen door de Gregoriaanse omdat de Juliaanse tijdrekening tien dagen achter liep op het 'natuurlijke' jaar. De nieuwe tijdrekening werd in de Lage Landen in verschillende gewesten op verschillende momenten vervangen. Holland en Zeeland gingen daar in 1583 toe over, Drenthe pas in 1701. In Pruisen gebeurde het in 1612, in Engeland in 1752. Afhankelijk van de gebruikte bronnen worden dus verschillende data genoemd. Wij hebben gepoogd zo consequent mogelijk te zijn door steeds de data te noemen die overeenkomen met de data uit de Winkler Prins encyclopedie.

1e druk Geschiedenis van Oranje, 2011

Compleet herziene 2e druk, 2015

© 2015 Gerben Graddesz **Hellinga** & Patric **Aalders**

p/a Uitgeversmaatschappij Walburg**Pers**, Zutphen

www.walburgpers.nl

Afbeeldingen omslag voorzijde: Koning Willem I, Rijksmuseum Amsterdam. Achterzijde: zie pagina 184 en 203.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorzover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351 zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Zoveel mogelijk is getracht de eventuele rechthebbenden van de afbeeldingen te achterhalen. Rechthebbenden die in dit verband niet zijn benaderd wordt verzocht zich met de uitgever in verbinding te stellen.

ISBN 978.90.5730.635.8

NUR 698

Inhoudsopgave

PROLOOG

De oorsprong 7

DEEL ÉÉN

DE NEDERLANDSE TAK VAN HET GESLACHT NASSAU EN HET PRINSDOM ORANGE 11

1 HENDRIK III, CLAUDIA VAN CHÂLON EN RENÉ VAN CHÂLON 12

2 WILLEM VAN ORANJE 16

3 Anna van Egmond 21

4 Anna van Saksen 24

5 Charlotte de Bourbon 27

6 Louise de Coligny 30

7 FILIPS WILLEM 32

8 MAURITS 35

9 FREDERIK HENDRIK 39

10 Amalia van Solms-Braunfels 44

11 STADHOUDER WILLEM II 49

12 Maria I Stuart 53

13 KONING-STADHOUDER WILLEM III 56

14 Maria II Stuart 62

DEEL TWEE

DE DUITSE EN FRIESE TAK VAN HET GESLACHT NASSAU 65

15 WILLEM DE RIJKE EN JULIANA VAN STOLBERG 66

16 JAN DE OUDE 70

17 DRIE BROERS VAN WILLEM VAN ORANJE 73

18 WILLEM LODEWIJK VAN NASSAU-DILLENBURG 77

19 JOHAN MAURITS VAN NASSAU-SIEGEN 81

20 ERNST CASIMIR VAN NASSAU-DIETZ EN HENDRIK CASIMIR I 85

21 WILLEM FREDERIK VAN NASSAU-DIETZ 89

22 Albertine Agnes 93

23 HENDRIK CASIMIR II EN HENRIËTTE AMALIA 96

24 JOHAN WILLEM FRISO EN MARIA LOUISE VAN HESSEN-KASSEL 100

25 STADHOUDER WILLEM IV EN ANNA VAN HANNOVER 104

26 STADHOUDER WILLEM V 109

27 Wilhelmina van Pruisen 113

DEEL DRIE

DE ORANJEMONARCHIE 117

28 KONING WILLEM I 118

29 Koningin Wilhelmina 124

30 Prins Frederik 128

31 Prinses Marianne 131

32 KONING WILLEM II 134

33 Koningin Anna Paulowna 138

34 Prins Hendrik de Zeevaarder 142

35 KONING WILLEM III 145

36 Koningin Sophie 150

37 Koningin-regentes Emma 153

38 KONINGIN WILHELMINA 156

39 Prins Hendrik 160

40 KONINGIN JULIANA 164

41 Prins Bernhard 169

42 Prinses Irene 174

43 Prinses Margriet 177

44 Prinses Christina 180

45 KONINGIN BEATRIX 183

46 Prins Claus 187

47 Prins Friso 190

48 Prins Constantijn 194

49 KONING WILLEM-ALEXANDER 197

50 Koningin Máxima 201

EPILOOG:

Koningin Amalia? 206

Beknopte literatuurlijst 208

| Kaart van het stamgebied van het geslacht Nassau. Het Duitse verkeersbureau gaf de kaart halverwege de jaren dertig in Nederland uit in verband met verloving en huwelijk van Juliana en Bernhard en het 40-jarige regeringsjubileum van Wilhelmina.

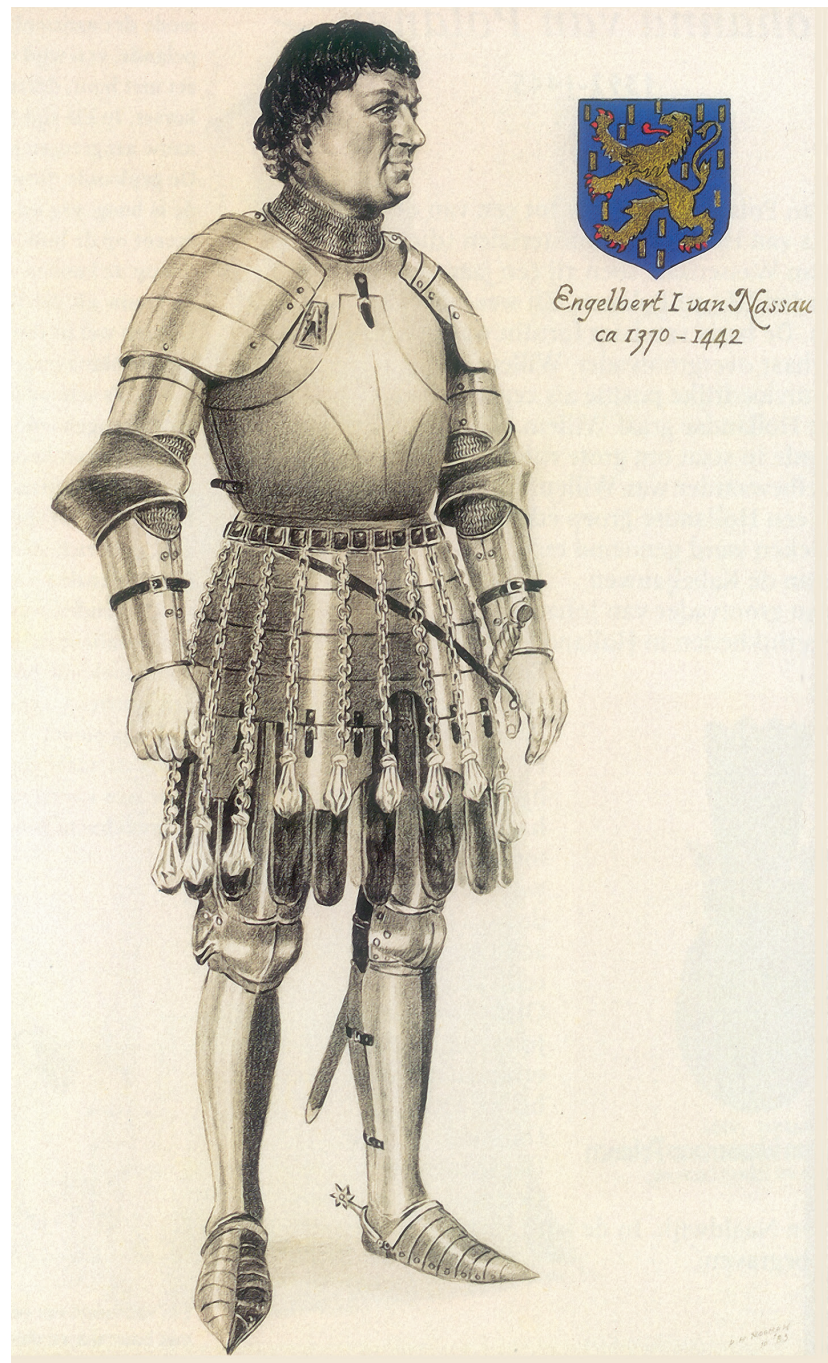
Proloog

De oorsprong

Het heuvelachtige land ten oosten van de Midden-Rijn en ten noorden van de Main was in de 12e eeuw nog dunbevolkt. De mensen leefden van landbouw en veeteelt en soms, zoals bij het plaatsje Siegen, van de ijzerwinning. Er waren enige plaatsen van betekenis: Dietz, Siegen, Dillenburg, Herborn en Nassau. Dit gebied lag in één van de hertogdommen waaruit het oostelijke deel van het grote rijk van Karel de Grote (742-814), dat inmiddels alleen nog in naam een eenheid vormde, had bestaan. Er waren een aantal zich als onafhankelijke staatjes gedragende onderdelen: het Paltsgraafschap aan de Rijn, de aartsbisdommen Trier, Mainz en Keulen en vele hertogdommen en graafschappen waaronder het gebied dat later Nassau zou gaan heten.

De graven en andere hoge edelen betwistten elkaar voortdurend de macht en stukken grondgebied. Een van de meest succesvolle was Rupert I, graaf van Laurenburg, die rond 1100 aan de rechteroever van de Neder-Lahn op een heuvel een burcht had gebouwd. Dat gebeurde tegen de wil van de keizer van Duitsland, maar die had niet veel in te brengen in het versnipperde rijk waarover hij alleen nog maar in naam regeerde. Tegenover de burcht Laurenburg lag een dorpje, Nassau. Geleidelijk aan, en om onduidelijke redenen, gingen de graven de naam van dat dorpje als familienaam gebruiken. Na de nodige onderhandelingen kreeg in 1160 de toenmalige graaf het kasteel in leen van de aartsbisschop van Trier en kort daarna namen de graven officieel de geslachtsnaam Nassau aan. Omstreeks 1240 liet de kleinzoon van Rupert I slot Dillenburg bouwen en hij verplaatste zijn hof daarheen. De burcht Laurenburg werd niet meer gebruikt, wisselde diverse malen van eigenaar en raakte geleidelijk aan in verval. Tegenwoordig zijn restanten van de oude burcht nog te bezoeken. Hiervoor is de donjon gerestaureerd.

De graven van Nassau bezaten in de 13e eeuw al veel meer gebieden dan alleen de omgeving van hun kasteel, bijvoorbeeld de stad Siegen, en later ook Wiesbaden. Vaak werden die bezittingen verdeeld wanneer tijdelijk meer dan één telg van het geslacht aanspraken kon doen gelden op

| Engelbrecht I van Nassau-Dillenburg, de eerste Nassau in Nederland.

een erfenis. Meestal was zo'n verdeling van tijdelijke aard, maar één ervan, in 1255, leidde uiteindelijk tot een definitieve opdeling van het geslacht van de Nassaus. Er ontstonden twee takken: de Walramse tak die afstamt van Walram II en nu nog regeert over het groothertogdom Luxemburg, en de Ottoonse tak die afstamt van Otto I en waarvan de nakomelingen de voorouders werden van ons vorstenhuis. Tot het gebied dat aan Otto werd toebedeeld hoorden

Siegen, Herborn en Dillenburg, maar er waren veel meer bezittingen en het gebied werd voortdurend uitgebreid. Zo kwam bijvoorbeeld door een politiek huwelijk Dietz erbij. De graven van Nassau beheerden sommige van hun gebieden als leen van de keizer, bijvoorbeeld Wiesbaden, andere waren eigen bezittingen of bezit van een bisschop of een hertog voor wie ze het gebied als voogd beheerden. Maar geleidelijk aan slaagden de Nassaus erin hun gebieden vrijwel geheel tot hun eigendom te maken.

In de 14e eeuw breidden de Nassaus vooral door huwelijken hun bezittingen uit naar steden en gebieden in de Nederlanden. Het belangrijkste van die huwelijken werd in 1403 gesloten tussen graaf Engelbrecht I (ca. 1370-1442) en de rijke erfdochter van Polanen, Johanna (1392-1445). Engelbrecht gaf een carrière in de kerk op voor dit huwelijk – hij was domproost in Münster – aangezien zijn twee oudere broers geen kinderen hadden. Hierdoor dreigde het geslacht Nassau uit te sterven. De Polanens waren rijke geldschieters. Zij hadden zich in de 14e eeuw, tijdens de periode waarin het Bourgondische Rijk werd gesticht in de Lage Landen, door aankoop en giften in het bezit gesteld van een groot aantal heerlijkheden en landgoederen waaronder Breda en de Lek. Erfdochter Johanna bracht door haar huwelijk met Engelbrecht dus vele bezittingen in, die verspreid gelegen lagen in Holland, Zeeland, Brabant, Henegouwen en Utrecht. Dat vormde de basis voor de rijkdom van het geslacht Oranje-Nassau.

De bezittingen van de graven van de Ottoonse tak lagen zo ver uiteen dat een nieuwe verdeling voor de hand lag. Engelbrecht I bleef voornamelijk in de Nederlanden wonen, met name in Breda waar hij zijn residentie had. Zijn broer Jan II verbleef vooral op het stamslot, de Dillenburg. Hoewel de band tussen deze twee takken van het geslacht nog lange tijd zeer nauw zou blijven, was hierdoor toch steeds meer sprake van een Nederlandse en een Duitse tak van de Nassaus. Die takken verschilden qua positie en rijkdom zeer van elkaar. De graven van de Duitse tak regeerden min of meer als zelfstandige vorsten. Ze waren echter niet rijk, want hun gebieden leverden maar weinig op. De Nederlandse Nassaus hadden weliswaar uitgebreide bezittingen in de Lage Landen, waaronder grote en welvarende steden, maar ze regeerden daar niet over. De reden hiervan is, dat ze onderhorig waren aan de vorsten van de gewesten waarin die bezittingen lagen. Zij waren niet meer dan hoge edelen.

De Nederlandse Nassaus speelden echter wel een

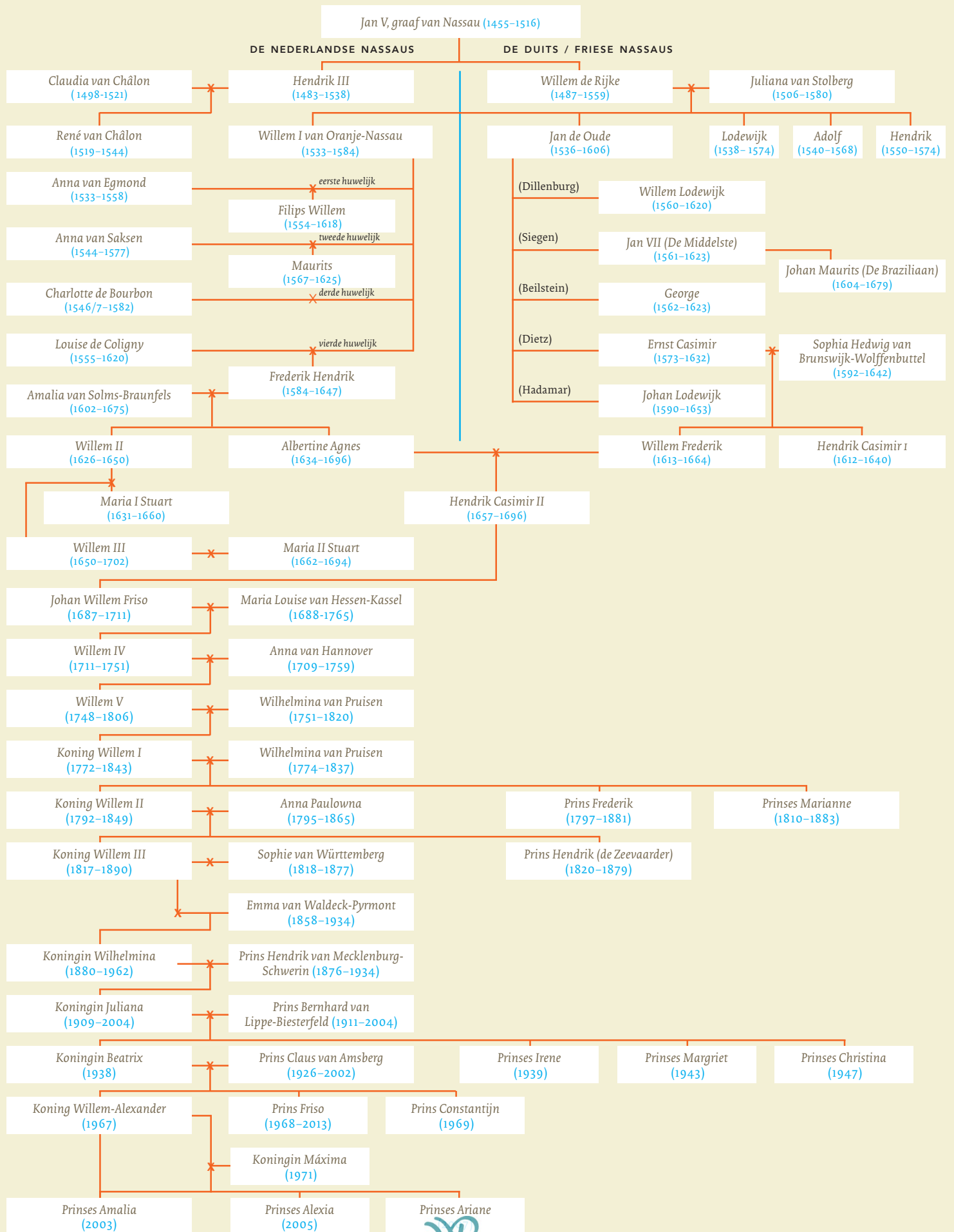

Engelbrecht II, graaf van Nassau, door 'de Meester der Vorstenportretten', 1487. | Rijksmuseum, Amsterdam

belangrijke rol bij de opbouw van het Bourgondische Rijk en een aantal van hen werd opgenomen in de Orde van het Gulden Vlies. Deze eer was alleen voorbehouden aan de hoogste en trouwste edelen van het land. De kleinzoon van Engelbrecht I, Engelbrecht II (1451-1504) werd de belangrijkste medewerker van Karel de Stoute en van diens schoonzoon Maximiliaan van Oostenrijk en diens zoon Philips de Schone. Toen Engelbrecht II kinderloos overleed, werd zijn neef Hendrik III van Nassau, de oudste zoon van Engelbrechts broer Jan V (1455-1516), zijn erfgenaam. Een andere zoon van Jan V, Willem van Nassau bijgenaamd 'de Rijke', erfde de Duitse bezittingen van de Nassaus.

In dit boek worden in 50 vensters de belangrijkste en interessantste personen van het geslacht Nassau en Oranje-Nassau besproken. Het is niet mogelijk hen allemaal aan de orde te laten komen. Cijfers tussen haakjes geven het nummer aan van het venster waarin de genoemde persoon wordt beschreven. Uit het huwelijk tussen **Hendrik III (1)** en zijn tweede vrouw Claudia van Châlon, werd een zoon geboren. Deze zoon, René, erfde in 1530 van zijn kinderloos gestorven oom Philibert van Châlon het prinsdom Orange. René nam hierna de familienaam van zijn oom over en liet zich vanaf dat moment René van Châlon noemen. Toen hij eveneens kinderloos overleed,

BEKNOPTE STAMBOOM

liet hij op zijn beurt alles na aan zijn neef Willem van Nassau (de latere Willem van Oranje). Wij zullen daarom Hendrik III in deel I van dit boek als eerste van de Nederlandse Nassaus bespreken. Hierna volgen de opeenvolgende leden van de Nederlandse tak Oranje-Nassau en een aantal van hun echtgenotes, vanaf **Willem van Oranje (2)** tot en met koning-stadhouder **Willem III (13)**. In deel II worden de Duitse en Friese tak van het geslacht Nassau beschreven, beginnend bij stamvader **Willem de Rijke (15)** tot en met stadhouder **Willem V (26)** en zijn echtgenote **Wilhelmina van Pruisen (27)**. De koningen en koninginnen van Nederland komen in deel III, de Oranjemonarchie, aan de orde. Tevens worden in dit deel hun partners en een aantal van hun kinderen besproken.

Het zal de lezer in dit korte overzicht misschien opvallen hoe vaak iemand van de families Nassau en Oranje-Nassau zonder wettige nakomelingen overleed, zodat overname van gebieden en titels een complexe mengeling is van erfenissen in rechte lijn en overname door een andere tak van de families. Wat betreft de Nederlandse tak begon het met René van Châlon, prins van Orange, wiens bezittingen overgingen op zijn neef Willem van Nassau, die daar-

door het prinsdom Orange verwierf. Willems erfgenaam was zijn oudste zoon **Filips Willem (7)** die kinderloos overleed. Daarna was het **Maurits (8)** die geen wettige nakomelingen had en alles naliet aan zijn halfbroer **Frederik Hendrik (9)**. Diens zoon **Willem II (11)** had wel een zoon en erfgenaam (Willem III), maar die overleed weer zonder kinderen. Om deze reden gingen alle bezittingen van de Oranjes over op de Friese tak, die voortkwam uit de Duitse tak van het geslacht Nassau. De Friese stadhouder **Johan Willem Friso (24)** was door koning-stadhouder Willem III aangewezen als zijn erfgenaam. Wat de Duitse tak betreft liet **Jan de Oude (16)** weliswaar aan vijf zoons elk een deel van zijn bezittingen na, maar vier van die vijf takken stierven uit, zodat alle bezittingen van de Duitse Nassaus uiteindelijk in 1743 terechtkwamen bij de nakomelingen van Johan Willem Friso. Deze afstammelingen zitten sinds 1815 op de Nederlandse troon.

Grafmonument voor Engelbrecht II in de Grote of Onze Lieve Vrouwe Kerk te Breda. In tegenstelling tot Engelbrecht II liggen Hendrik III en René van Châlon wel onder dit monument begraven.

| Foto: G. Lanting

DEEL ÉÉN

De Nederlandse tak van het geslacht Nassau en het prinsdom *Orange*

Hendrik III 1483 – 1538

Claudia van Châlon 1498 – 1521

René van Châlon 1519 – 1544

Hendrik III, graaf van Nassau werd op 12 januari 1483 geboren in Siegen als oudste zoon van graaf Jan V van Nassau-Dillenburg. Hendrik III werd in 1499 als 16-jarige naar Breda gehaald. Een jaar later werd hij naar Mechelen gestuurd. Daar kreeg hij zijn verdere opvoeding aan het hof van Margaretha van Oostenrijk, de dochter van keizer Maximiliaan I (1459-1519). Klaargestoomd voor zijn taak startte hij in 1502 zijn diplomatieke carrière voor Philips de Schone. Zijn eerste bestuurlijke ervaring deed hij op als stadhouder van het graafschap Vianden, één van de bezittingen van zijn oom Engelbrecht II. Toen Philips in 1506 onverwacht overleed, werd deze opgevolgd door Karel V, zijn minderjarige zoon.

Met de uitvoering van het regentschap over Karel V werd zijn tante Margaretha van Oostenrijk belast. Zij was de zuster van Karels vader Philips de Schone en was ook bekend onder de naam Margaretha van Savoye. Gelijktijdig werd een voogdijraad benoemd om haar in die taak bij te staan. Een van de voornaamste leden van deze voogdijraad

Graaf Hendrik III van Nassau verbond door zijn huwelijk met Claudia van Châlon de bezittingen van de Nederlandse Nassaus met die van de Châlons. Hun zoon René stierf kinderloos en liet alles na aan zijn neef Willem van Nassau, de latere Willem van Oranje.

hetzelfde jaar benoemd tot stadhouder van Holland, Zeeland en West-Friesland en voerde hij in die functie het dagelijks bestuur over deze gebieden. Het is de verdienste van Hendrik III dat Karel V in 1519 tot Keizer van het Heilige Roomse Rijk werd gekozen en direct die titel mocht dragen, ook al zou het tot 1530 duren voor hij als zodanig door Paus Clemens werd gekroond.

De belangrijkste vertrouweling van Karel V was graaf Hendrik. Dit blijkt onder meer uit het feit dat zij tussen 1522 en 1530 dezelfde hofleden in dienst hadden, ofwel deels een gezamenlijke hofhouding voerden. Verder blijkt het belang van Hendrik voor Karel uit het feit dat hij in 1530 bij de kroning van Karel V tot keizer in de optocht als eerste achter hem reed en ook tijdens de kroning onmiddellijk achter hem stond. Na zijn terugkeer in 1530 in Breda trok Hendrik III zich terug uit de Europese politiek. Voor belangrijke bestuursfuncties werd hij gepasseerd. Alleen de functie van opperjachtmeester van Brabant viel hem nog ten deel. Hij overleed op 14 september 1538 en werd begraven in de Grote of Onze Lieve Vrouwe Kerk in Breda.

Hendrik trouwde drie keer. Zijn eerste huwelijk op 3 augustus 1503 met Françoise van Savoye was gearrangeerd door zijn oom Engelbrecht II en had de instemming van de Franse koning. Françoise was de dochter van de graaf van Romont. Door dit huwelijk werd hij opgenomen in de

Hendrik III

12-01-1483	<i>geboren in Siegen</i>
31-05-1504	<i>erft de Nederlandse bezittingen van Engelbrecht II</i>
03-08-1503	<i>trouwt met Françoise, hertogin van Savoye</i>
05-1515	<i>trouwt met Claudia van Châlon</i>
27-06-1524	<i>trouwt met Mencia de Mendoza y Fonseca</i>
14-09-1538	<i>overlijdt in Breda</i>

was Hendrik III van Nassau. Hierdoor was Hendrik direct betrokken bij de opvoeding van de jonge Karel. Hij zou hem tot zijn meerderjarigheid, in 1515, in die rol bijstaan. Nadat de voogdijraad was opgeheven werd Hendrik nog

René van Châlon, door Jan van Scorel, 1542. | Rijksmuseum, Amsterdam

Graaf Hendrik III van Nassau, door Jan Gossart, circa 1516. | Kimbell Art Museum, Texas